

Orașul adolescenței lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu (II)

Drumurile spre Hasdeu, la Chișinău, duc la Biblioteca Municipală

(Începutul articolului - în nr. 1, vol. 9 din 2004)

*Vasile MALANEȚCHI,
șef oficiu Studii și cercetare*

3. Cite ceva despre edificiul central al instituției

Dacă privim lucrurile din punctul de vedere al particularităților de ansamblu ale edificiului pe care îl ocupă actualmente, cu titlu de sală de lectură, Biblioteca Municipală "Bogdan Petriceicu-Hasdeu" din Chișinău, beneficiarii acestei instituții nu cred că aibă motive de insatisfacție. Or, pe lângă faptul că e amplasată în spațiul citadin ultracentral al Chișinăului, Biblioteca poate oferi celor interesați, în condiții acceptabile, întregul set de servicii ce ține de utilizarea documentelor. Și asta, grație, în primul rând, sălii de lectură spațioase amplasate la parterul unei clădiri mai mult sau mai puțin impozante, edificate într-un stil artistic clasicist, ce ocupă acum un loc în chiar inima capitalei.

Este vorba despre edificiul de la intersecția bulevardului Ștefan cel Mare și Sfânt cu strada Mitropolit Bănulescu-Bodoni, edificiu în trei nivele astăzi, ce găzduiește câteva instituții, între care cea mai importantă este Biblioteca Municipală "Bogdan Petriceicu-Hasdeu" (Sediul Central). Această casă, în două caturi la început, de-a lungul existenței sale, a fost utilizată în diverse scopuri. Din 1846 și pînă prin 1862-1863 – perioadă în care se încadrează și anii de studii ai lui Hasdeu (1852-1853) – aici s-a aflat Gimnaziul Regional din Chișinău. În primii ani de după cel de-al doilea război mondial, în procesul de restabilire a edificiilor distruse și de replanificare arhitecturală a unora din ele, clădirea a fost reconstruită, adăugîndu-i-se un etaj și fiind îndepărtată cu cîțiva

metri de la stradă.

Dată fiind importanța acestui locaș pentru problema ce ne interesează, se impune un mic istoric al clădirii.

3.1. Aici a învățat Hasdeu

Istoria clădirii ce adăpostește azi Biblioteca Municipală "Bogdan Petriceicu-Hasdeu" din Chișinău (bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 148) începe cu anul 1835, cînd pe terenul viran din partea marginală superioară de atunci a Chișinăului, la intersecția actualelor artere Ștefan cel Mare și Sfânt și Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, municipalitatea a repartizat un lot de pămînt pentru construcția individuale familiei consilierului de colegiu Ivan Monastîrski, funcționar la Consistoriul Duhovnicesc al Basarabiei. Casa a fost proiectată în două caturi, iar construcția ca atare s-a efectuat, în două faze, în perioada 1835 – 1844.

Cu începere din 1846 clădirea a fost închiriată Gimnaziului Regional din Chișinău care, deși înființat în 1832, nu dispunea încă de local propriu. În 1863 gimnaziul s-a mutat în alt edificiu, iar clădirea a fost cumpărată de Seminarul Teologic din Chișinău, care timp de un an de zile a utilizat-o în scopul cazării studenților.

În 1864 casa a fost luată în arendă de cetățeanul elvețian Charles Thomas Selonidenis, care a transformat căminul studentesc în hotel. (Ulterior, după denumirea în franceză a țării de origine a proprietarului, hotelul s-a numit "Suisse".)

În 1897 clădirea a fost arendată negustorului N. Muraciov pe un termen de 15 ani. Noul stăpîn a efec-

tuat reparații capitale, făcînd intervenții în structura arhitectonică a edificiului. Intrarea principală a fost redislocată, în acest scop spărgîndu-se peretele fațadei orientate spre Grădina Publică, iar deasupra acoperișului a fost construit un parapet.

În contextul dat, au fost renovate ancadramentele ferestrelor, iar în interior a fost montată o scară cu trepte de marmură și balustradă din fontă. La parter, în spațiile comerciale, alături de restaurantul hotelului, s-au aliniat o serie de ateliere și magazine (salonul fotografic al lui Stain, magazinul de textile al lui Wilkenberg, frizeria lui Serens, cofetăria lui Bakinski, Societatea de Asigurări "Ancora"). Hotelul "Suisse" a funcționat pînă în anii celui de-al doilea război mondial.

De acest local este legată amintirea unor personalități istorice și culturale, între care guvernatorul militar al Basarabiei Pavel Fiodorov (în prima fază de existență a clădirii generalul a închiriat cîteva camere în care a locuit cu întreaga sa familie); savantul enciclopedist Bogdan Petriceicu-Hasdeu (adolescent de 14-15 ani, viitorul cărturar a frecventat aici, în perioada septembrie 1852 - decembrie 1853, lecțiile în calitate de elev al claselor a IV-a și a V-a la Gimnaziul Regional); scriitorii clasici români Constantin Stamati-Ciurea, Constantin Stere ș. a., istoricul Nicolae Iorga, cîntărețul rus Feodor Șaleapin, scriitorul și omul politic francez Henry Barbusse, care au poposit la Chișinău cu diverse ocazii, fiind găzduiți la Hotelul "Suisse". Aici a stat de cîteva ori, în timpul vizitelor sale la Chișinău, celebra cîntăreață de operă Maria Cebotari.

În înfățișarea ei arhitectonică actuală, clădirea bibliotecii datează din anii 1946-1947, cînd a fost reconstruită din temelii. Or, edificiul a suferit mari prejudicii ca urmare a bombardamentelor neașteptate la care a fost supusă capitala Basara-

biei în anii celui de-al doilea război mondial.

Proiectul pentru refacerea clădirii a fost elaborat de arhitectul E. R. Spierer sub conducerea nemijlocită a academicianului A. V. Șciusev. Cu această ocazie, casei i s-a adăugat un al treilea etaj, edificiul fiind îndepărtat, în același context, cu cca 2 metri de la stradă pe latura dinspre sud-vest și alungit, concomitent, pe orizontală, astfel ca să cuprindă întreg spațiul dintre străzile care îl flanchează pe laturile nord-vest și sud-est. Cu toate acestea, aspectul decorativ exterior al noii clădiri repetă, în linii mari, arhitectonica vechiului edificiu așa cum se constituise către finele secolului al XIX-lea.

În martie 1950, printr-o hotărîre a Comitetului orașenesc Chișinău al PC(b)M, o parte din încăperile de la parter (în primul rînd spațiul ocupat de restaurant) a fost pusă la dispoziția Bibliotecii, aceasta coexistînd, de mai mulți ani de zile, în condiții de bună vecinătate, cu o farmacie și cu o librărie.

4. Dobîndirea numelui și cinstirea patronului spiritual

În luna februarie 1988, cu ocazia sărbătoririi a 150 de ani de la nașterea lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Bibliotecii centrale a municipiului Chișinău i-a fost conferit numele acestui mare scriitor. Tot atunci, pe fațada clădirii s-a instalat o placă memorială cu barelieful cărturarului, care, din acel moment, a devenit patronul spiritual al instituției, înlocuindu-l în această calitate pe fostul ideolog sovietic A. A. Jdanov. Placa cu chipul turnat în bronz a fost executată de sculptorul Mircea Spinei, textul alăturat bareliefului avea următorul conținut (cităm din memorie): "Aici a învățat marele scriitor și savant român Bogdan Petriceicu-Hasdeu, fost, între anii 1852-1853, elev al Gimnaziului Regional din Chișinău". Cîțiva ani mai tîrziu, în

împrejurări neelucidate, placa a dispărut fără să i se fi dat de urmă.

Indiscutabil, tăblița comemorativă trebuie restabilită. Situația însă trebuie clarificată. Vorba e că, tot în 1988, s-a instalat o placă memorială și la Cahul, pe fațada Muzeului Județean de Istorie și Etnografie (acest local găzduise Tribunalul în perioada căimăcamului Nicolae Vogoride, cînd Hasdeu, numit de acesta, a funcționat ca judecător în acest oraș). Dar, așa cum autoritățile de la Cahul au apelat la același sculptor Mircea Spînei, acesta, din lipsă de timp (dacă nu și din alte considerente), nu a făcut decît să mai toarne, pentru cahuleni, după negativul păstrat în atelier, un al doilea exemplar al bareliefului lui Hasdeu pregătit pentru și la comanda Bibliotecii din Chișinău. Or, unei opere de artă monumentală – iar plăcile comemorative instalate în locuri publice fac parte din această categorie de lucrări – nu trebuie să-i lipsească condiția de unicat. Adică trebuie făcută bine, într-un exemplar, pentru un scop anume.

Soluția ar fi, pentru ca Biblioteca noastră – o instituție respectabilă, situată în plin centrul cultural-administrativ al municipiului Chișinău – să se înscrie în aceste rigori, să comande o nouă placă comemorativă, originală. S-ar putea apela, bunăoară, la sculptorul Valentin Virtosu, bine familiarizat cu fizionomiile membrilor familiei de cărturari Hîjdău-Hasdeu ca autor al celor cinci busturi ce îi reprezintă (Tadeu, Alexandru, Boleslav, Bogdan și Iulia). Dînsul, de altfel, a realizat și compoziția monumentală cu portretul lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu ce se expune actualmente în holul bibliotecii. Mai mult chiar, V. Virtosu ar putea executa o placă comemorativă nouă, utilizînd elemente ale compoziției deja existente. În acest caz, repetarea nu va fi de loc supărătoare, ci, dimpotrivă, va avea darul să accentueze-aprofundeze unele trăsături ale personajului reprezentat, ambele

lucrări ajungînd, în cele din urmă, să constituie o structură artistică unitară.

5. Considerații finale

Locul cel mai indicat pentru începutul unui itinerar cognitiv-sentimental care să-l aibă drept principal protagonist pe Bogdan Petriceicu-Hasdeu este, desigur Aleea Clasicilor din Grădina Publică "Ștefan cel Mare", cei interesați urmînd să fie convocați în fața bustului marelui cărturar. În chiar debutul excursiei, se va aduce la cunostință faptul că aleea a fost inaugurată în 1958 prin efortul considerabil al intelectualității basarabene – atîta cît a supraviețuit ororilor războiului și, ulterior, terorii la care a fost supusă în primii ani ai regimului comunist. Bustul lui Hasdeu este opera sculptorului Iosif Cheptănar. Și, o dată ce vom conduce turiștii pe alee, le vom vorbi cu însuflețire și despre perioada incipientă a vieții și activității lui Hasdeu, despre scriitorii Alexandru Hîjdău și Constantin Stamati – cei în anturajul nemijlocit al cărora tînarul Hasdeu a trăit și activat la Chișinău. În drum spre bibliotecă, vom zăbovi neapărat un pic și în preajma chipurilor acestor înaintași. Ori, ei au avut de jucat, precum am văzut în prima parte a acestui articol, un rol important în formarea personalității viitorului scriitor și savant de talie europeană. În legătură cu Stamati, bunăoară, am mai putea relata, că micul Hasdeu i-a dăruit o carte a învățatului Peisonelle, apărută în 1765 la Paris – "Călătorie la Tiatir. Observații istorice și geografice cu privire la popoarele barbare care au populat zona Dunării și a Pontului Euxin" – cu următoarea dedicație în limba franceză: "Offerte a Monsieur le chevalier Constantin de Stamaty, notre Dragomir et le pere de la poesie roumaine par son compatriote Thadee de Hagedeo" ("Ofrandă domnului cavaler Constantin Stamati, al nostru Dragomir și părinte al poeziei românești, de la compatriotul său Tadeu Hasdeu"). Iar în 1870, fiind

deja un cunoscut om de litere și de știință, într-un articol despre Stamatii, publicat în revista sa "Columna lui Traian", evocînd profilul spiritual al înaintașului dispărut, Hasdeu își amintea cu duioșie de acele momente de neuitat din copilărie, cînd bătrînul poet", ținîndu-l pe genunchi, îi povestea "despre faptele de vitejie ale lui Ciubăr-Vodă".

Trecînd, apoi, pe lîngă busturile lui Alecsandri, Kogălniceanu, Asachi, Negruzzi, Donici, Russo, Cantemir și Milescu-Spătaru, se va menționa că junele Hasdeu le-a studiat cu atenție faptele și scrierile, căutînd să le urmeze pilda. Despre ultimul, încă aflîndu-se în Rusia, junele Hasdeu a început să elaboreze un amplu studiu monografic; pe Asachi și pe Negruzzi i-a continuat în eforturile lor de a aborda în opere literare subiecte din istoria Moldovei, pe același Asachi l-a urmat și l-a aprofundat în studii scrise în adolescență în străduința lui eroică de a schița contururile unei mitologii naționale, cu începere de la daci și chiar de mai încolo; pe Alecsandri l-a imitat inițial, prin 1851-1852, în munca lui neobosită de culegător al creației populare orale, complinindu-l, apoi, prin tentativa de a studia cele mai de seamă

monumente folclorice ale daco-românilor în plan comparativ cu cele ale altor popoare; lui Kogălniceanu i-a consacrat un amplu studiu, scris în adolescență, chiar la Chișinău, despre istoria națională; de Cantemir, în fine, s-a arătat încîntat, ca ulterior să i se alătore ca spirit deschis spre universalitate. Nu-i vom trece cu vederea nici pe ceilalți doi mari contemporani ai scriitorului nostru: Mihai Eminescu și Ion Creangă.

Excursia, practic, ar putea să se încheie aici, după care urmează vizitarea sălii de lectură a Bibliotecii. Dar dacă turiștii vor dori să ia cunoștință și de alte locuri și monumente de interes cultural-istoric din Chișinăul secolului al XX-lea, care, într-un fel sau altul, țin de amintirea lui Hasdeu, îi vom conduce în partea veche a orașului, spre "dealu lui Inzov", pe urmele "războiului", păstrat în amintirile "belligeranților"-septuagenari drept unul ce se da, vitejește, pentru o oarecare curtezana, căreia istoria a avut grijă să-i păstreze numele în analele sale – "mahalagioaica Catinca Bulatov". Ajunși aici, vom pași deja și pe un alt tărîm: așa-zisa "cărare pușkinistă" – un itinerar turistic, de altfel, cît se poate de cunoscut.

